

Б Е Л Е Ш К Е

Пета интерфакултетска конференција правних факултета ФНРЈ у Скопљу. — Од 5 до 10 октобра 1953. године одржана је у Скопљу Пета интерфакултетска конференција наших правних факултета. Конференцији је присуствовало око педесет делегата свих правних факултета наше земље.

Рад конференције био је подељен у два дела: рад у пленуму и рад по катедрама.

Рад у пленуму. У пленуму је професор Др Јован Стефановић (Загреб) поднео реферат: „Примјена федеративног начела у Савезном уставном закону”. По овом питању поднели су кореферате професор Др. Макс Шнудерл (Љубљана) и предавач Евгени Димитров (Скопље). Реферат и кореферат штампани су у овом броју „А-чала”.

Пре преласка на дискусију професор Др Макс Шнудерл дао је пленуму неколико допунских напомена уз свој кореферат, које се углавном могу свести на следеће: за одређивање федеративног начела није довољна само позитивна норма већ поред тога код примене федеративног начела треба узети у обзир и све друштвене односе који чине његову садржину; његов став разликује се од става професора Др. Стефановића само у томе што је он узео у обзир садржину односа у федерацији, а не негира саму федерацију као такву већ постојање државно-правног односа између република и федерације.

У дискусији о реферату и корефератима учествовали су: С. Габер (Скопље), Др. Р. Лукић (Бео-

град), Др. Р. Бичанић (Загреб), Др. Горичар (Љубљана), Е. Димитров (Скопље), Др. Л. Вавпетич (Љубљана), Др. Н. Стјепановић (Београд), А. Салчић (Сарајево) и Др. Ф. Чулиновић (Загреб). Најживља дискусија вођена је о питању да ли су наше републике државе и јесу ли оне суверене. Мишљења су по овом питању била различита како међу референтима тако и међу учесницима у дискусији. Др. Р. Лукић је указао на разлике у гледиштима по овом питању како између самих референата тако и на еволуцију у гледиштима појединих писаца (Др. Ј. Ђорђевић и Др. Р. Лукић). Др. Р. Лукић је нпр. сам у свом нацрту уџбеника сматрао да су републике суверене али у новом издању свог уџбеника променио је гледиште и сматра да републике нису суверене. По њему, Уставни закон исправно је поступио што није прокламовао да су републике суверене. Са друштвено-политичког гледишта републике нису суверене. На крају је напоменуо да је можда интересантнија тема за реферат у пленуму била о Већу произвођача.

Др Р. Бичанић углавном сматра да треба претходно решити питање да ли је федерација државно-правни или друштвено-политички проблем. Истиче да још нису сви елементи довољно анализирани да би се лако могло тврдити да се код нас политичко самоуправна сфера претворила у привредно самоуправну сферу. Предлаже да се за пленум следеће Интерфакултетске конференције обради питање комуне.

Професор Др Горичар, објашњавајући питање да ли наше републике треба да буду суверене, указао је на то да се код нас не може говорити о федерацији а да се не говори и о националном питању. Подвлачи међутим, да оно што даје обележје процесу државно-правне интеграције код нас јесте радничка класа.

Е. Димитров напомиње да се заиста код нас појам радног народа појављује као чинилац за оцену федерације. Међутим истиче да постојање друштвене својине над средствима за производњу не значи да републике можемо данас сматрати као друштвену заједницу а не као државну организацију. Напомиње да на пример Уставни закон НР Словеније изричито одређује да је Народна скупштина Словеније претставник суверености словеначког народа. Републичке народне скупштине не могу се сматрати нижим органима Савезне народне скупштине. Народне републике могу да не у своје извесна начела Савезног устава. Зато се појављује питање постоје ли правна средства да Савезна скупштина реши ова питања, или се тада појављује политичко питање. У погледу Већа народа мисли да оно може бити реалан чинилац а не само формалног карактера.

Др. Ј. Вавпетич у вези са питањем суверености република поред осталог дотакао се и питања самоуправљања друштвених колектива. Истиче да ако је самоуправљање друштвених колектива израз суверености радног народа, онда је немогуће замислити да нема суверености народа јер је народ свакако колектив који је суверен.

Др. Н. Стјепановић истакао је да Савезни органи правно имају вишу односно јачу вољу од републичких органа. Са друштвене тачке гледишта указао је на значај свесних напредних политичких снага наше земље које повезују и дају чврстину нашој фе-

дерацији као заједници, без обзира на широку децентрализацију.

А. Салчић сматра да су наше републике правно ограничене, што указује да оне нису суверене, али се не слаже са мишљењем да републике и поред тога треба сматрати државама. Мисли да треба наћи други израз.

Др. Ф. Чулиновић се не слаже са мишљењем Др. М. Шинудерла и Др. Р. Лукића да републике нису суверене и сматра да би то значило да наше држава није федерација већ унитарна држава са децентрализованом организацијом. Негирати сувереност држава — чланица, по проф. Др. Чулиновићу, значи негирати федерацију. Говорити да нема суверености држава-чланица значи говорити о перспективи која се мисли да оствари у далекој будућности. Национални суверенитет није само морално-политичког карактера већ је сувереност израз највише и фактичке и правне власти. Ограничена је сувереност не само држава-чланица већ и савеза јер су државе-чланице пренеле добровољно део суверености на савез.

После завршене дискусије о питању примене федеративног начела у Савезном уставном закону, претставници свих факултета поднели су своје извештаје о научно-истраживачком раду на својим факултетима. Извештаји, гледишта, питања и предлози изнети у дискусији о научно-истраживачком раду послужили су као материјал за резолуцију коју доносимо на крају ове белешке.

Извештај о извршењу закључака Четврте интерфакултетске конференције одржане у Сарајеву, маја 1952 године, поднео је професор Др. Стеван Јакшић (Сарајево).

Други део рада конференције обављен је по катедрама:

а) Катедра Историје државе и права. Доцент Александар Христов (Скопље) поднео је реферат „Развој револуционарног покрета и власти у Македонији после II-

линденског устанка (1903—1908)” а кореферат по истом питању поднео је професор Др. Фердо Чулиновић.

б) Катедра за Грађанско право са међународним приватним правом. Прочитан је реферат професора Др. Борислава Благојевића (Београд) „Правни проблеми осигурања код нас” а кореферате су поднели професор Др. Владислав Брајковић (Загреб) „Основне карактеристике правних института поморског осигурања” и Др. Владимир Капор (Београд) „Проблем обавезног осигурања у железничком саобраћају код нас”. Реферат и оба кореферата штампани су у овом броју „Анала”.

в) Катедра Економских наука. Професор Др. Драго Кридија (Сарајево) поднео је реферат „О појму националног дохотка”, а професор Др. Рудолф Бичанић (Загреб) кореферат о истом питању.

г) Катедра Државног и међународног јавног права. Професор Др. Јурај Андраши (Загреб) поднео је реферат „О Европској унији”, а професор Др. Владислав Вавпетич (Љубљана) реферат „Утицај друштвених промена код нас на неке основне појмове управе”. Усмени кореферат о овом питању поднео је професор Др. Никола Стјепановић (Београд).

д) Катедра Кривичног права. Доцент Др. Јанко Таховић (Београд) поднео је реферат „О појму службеног лица”, а кореферат предавач Панто Марина (Скопље).

У свим катедрама и по свим рефератима и корефератима учествовали су у дискусији скоро сви учесници конференције.

На завршетку свог рада пленум Пете интерфакултетске конференције правних ФНРЈ у Скопљу донео је следећу Резолуцију:

Пета интерфакултетска конференција правних факултета ФНРЈ, одржана у Скопљу од 5 до 10 октобра 1953 године, пошто је расправљала о проблему научно истраживачког рада на правним факултетима и о другим питањима

на дневном реду, као и о извршењу одлука Четврте интерфакултетске конференције, утврђује:

1. да су правни факултети радећи у смислу ранијих одлука, а посебно одлука Четврте интерфакултетске конференције, учинили видан напредак у настави, утврдивши наставне планове и програме и ускладивши их међусобно;

2. да су даље развили слободу науке и проширили самоуправљање факултета;

3. да су у великој мери прилагодили режим студија начелима слободног студирања;

4. да су и у научно-истраживачком раду, а нарочито у спремању и објављивању уџбеника, скрипата и предавања, показали успех упркос великим материјалним тешкоћама;

5. да су у много већој мери сарађивали са надлежним органима у припремању нових правних прописа и да су наставници факултета живо учествовали у јавном и културном животу.

Међутим, и поред наведених успеха, конференција утврђује да је у свим поменутих правцима потребно развити још веће напоре ради постизања трајнијих и значајнијих успеха, у коме циљу треба пре свега потпуно извршити одлуке Четврте интерфакултетске конференције. Посебно што се тиче научно истраживачког рада, конференција утврђује да главни део задатка на том пољу (изградња научног система појединих грана нашега позитивног права и научна припрема будућег права) остаје да се тек уради.

Да би се ови задаци могли извршити, конференција утврђује да је потребно:

1. да се остане при утврђеном наставном плану како би се његова вредност проверила у пракси, при чему се препоручује увођење у наставу предмета Социологија;

2. да се наставе напори у правцу обезбеђивања јединства наставе путем ближе сарадње факултета,

особито у правцу уједначавања програма појединих предмета, водећи рачуна да настава што више излаже савремене научне резултате, чувајући се догматизма;

3. да се поред обавезног минимума предмета утврђеног наставним планом, на факултетима гаји што већи број научних дисциплина путем увођења већег броја опционих и факултативних предмета;

4. да се поред наставе на општем курсу, све више развијају посебне врсте наставе и другог научног рада за дипломиране правнике ради њиховог бољег усавршавања и специјализације, а напосе докторанде права;

тацијом према примеру Правног факултета у Загребу;

6. да се приступи поступном организовању научних семинара и института за поједине дисциплине;

7. да се организују међупредметне конференције наставника факултета ради расправљања наставних и научних проблема;

8. да се у већој мери развије размена наставника међу факултетима;

9. да се асистенти и млађи наставници упућују на друге правне факултете у земљи ради усавршавања;

10. да се нађе начин како би се асистентима побољшао материјални положај из расположивих средстава факултета;

11. да се развије издавачки рад факултета (издавање часописа, зборника, монографија итд.) и да се обрати нарочита пажња на развијање приказа и критике објављене литературе;

12. да координациони одбор удружења универзитетских наставника утврди са Савезом издавачких предузећа повољније услове за издавање научних дела (смањење цена књигама помоћу субвенције, издавање уџбеника и других научних дела који немогу имати комерцијалан успех, побољшање растурања књига путем књижарске

мреже, повећање броја бесплатних ауторских примерака итд.) јер иначе прети опасност потпуног обустављања издавања научних дела из области правних и друштвених наука;

13. да се у циљу повезивања теорије и праксе остваре посете догаварајућих установа, предузећа, архива и т.сл. ради приказивања и вежбања студената, особито у судовима и другим сличним установама;

14. да се развија сарадња између факултета и других научних установа са сличним задацима, као и са стручним удружењима и другим друштвеним организацијама;

15. да се идућа конференција одржи у Љубљани, а да се Правном факултету у Љубљани повери да предложи дневни ред те конференције водећи рачуна о израженим жељама, као и да обезбеди благовремено достављање свих реферата и кореферата, како би се омогућило њихово потпуније проучавање пре конференције;

16. вођење рачуна о извршењу ових закључака поверава се правном отсеку Правно-економског факултета у Скопљу.

Обративши посебну пажњу материјалним условима за побољшање наставе и нарочито научно-истраживачког рада на правним факултетима, а у вези са одлуком о слободном упису студената на Универзитет и утврђеном потребом за радикалним побољшањем материјалних услова рада на Универзитету, конференција је утврдила да је потреба и интерес за студирање права порасла у вези са општим друштвеним развитком ка демократизацији и учвршћењу законитости, што се огледа у повећаном броју студената права, и да су материјални услови за рад на правним факултетима нарочито неповољни, особито у погледу научно-истраживачког рада, јер су правни факултети у том погледу били запостављени, на основу погрешног схватања да за друштвене науке није потребна на-

рочита материјална основа, те је одлучила да једна делегација конференције оде код надлежних слезних органа и образложи следеће потребе правних факултета:

1. повећавање броја наставника и асистената како би се могла развити настава, а нарочито научно-истраживачки рад;
2. повећање плата наставницима, а особито асистентима, који почињу напуштати факултете због недовољних плата;
3. омогућавање набавке довољног броја књига, часописа и осталих потреба, како из иностранства, уз примену олакшица из конвенције о увозу предмета потребних за науку и просвету, тако и из наше земље;
4. омогућавање студија у иностранству асистентима и млађим наставницима;
5. омогућавање одласка у иностранство наставницима ради учешћа на Конгресима и другим скуповима, као и ради студиског рада и одржавања предавања о нашем праву, уз обезбеђење равномерног учешћа свих факултета и наставника;

6. омогућавање даљег студирања талентованим дипломираним правницима путем стипендија ради обезбеђења научног подмлатка.

Врло добра организација конференције и гостопримство којим је Правно-економски факултет у Скопљу дочекао учеснике конференције употпуњени су исто тако добро организованом екскурзијом учесника конференције по Западној Македонији.

С. - Д.

IX међународни конгрес административних наука. — (Септембра 1953 — Истамбул) — Овај конгрес као и ранија четири, организовао је Међународни институт административних наука (IISA) који - са седиштем у Бриселу - постоји као стална установа од 1930 године. Први овакав Конгрес одржан је у Бриселу 1910, други у Бриселу 1923, трећи у Па-

ризу 1927, четврти у Мадриду 1930, пети у Бечу 1933, шести у Варшави 1936, седми (који је био заказан за јесен 1939 у Берлину, отказан због рата) одржан је у Берну 1947, осми у Фиренци 1950. Међународни конгреси административних наука старији су, дакле, од истоименог Института. Пре оснивања Института, од четвртог Конгреса, међународне конгресе административних наука организовала је стална међународна комисија за такве конгресе. „Административне науке“ обухватају — поред административног права и науке о администрацији — научну обраду свих врста делатности јавне управе: привредне, финансијске, здравствене, социјалне, просветне, културне и др. Задатак Института у Бриселу је да покаже развој административних наука, побољшање рада јавне управе, унапређење метода и технике рада административног пословања, развој и напредак међународне управе. Институт прикупља материјале из свог круга делатности и врши њихову размену; организује сваке три године међународне конгресе, а у међувремену годишње радне конференције, зване „round table“. Од 1928 године излази у Бриселу, са прекидом за време рата, - од 1930 као орган Института — тромесечни часопис „Revue internationale des sciences administratives“. Чланови Института су: државе — преко званичних делегата; стручна и научна друштва - национална и међународна - као редовни колективни чланови; и редовни индивидуални чланови; десет и више чланова у једној земљи могу да образују националну секцију. Тако, Институт данас има око двадесет националних секција, близу двадесет држава — чланица, неколико колективних чланова и преко 400 редовних индивидуалних чланова из више од 30 држава свих континената. Интересантно је навести да је принцип рада Института уопште, нарочито на конгресима и

конференцијама, повезивање теорије и праксе, теоретичара и стручњака из праксе. Зато се на његовим састанцима увек сусрећу на заједничком раду научни радници и стручњаци-практичари. Од пре пет година, Институт има као радне организационе јединице два комитета: Научни и Комитет административне праксе, у оквиру којих се ради на састанцима Института. Институт је у блиској вези и сталној сарадњи са Уједињеним нацијама (Економским и Социјалним саветом и Одељењем за јавну управу Дирекције за техничку помоћ УН), за чији рачун је досад спремио и издао близу 20 брошура о проблемима администрације (организација, методи рада, кадрови и др.).

На IX Конгресу, 6-14 септембра 1953 у Истанбулу, било је заступљено 40 земаља и 5 међународних организација, са укупно око 300 учесника. Из наше земље било је пет учесника — три делегата (професор Крбек, Вавпетич и Стјепановић) и два посматрача (Христов и Камарић). Дневни рад Конгреса је био врло обиман: 1) Међународно административно судство; 2) Четири конкретна случаја административног права и административног спора, — упоредноправни преглед и дискусија о решењима унапред датих правних ситуација; 3) Субвенција као средство управљања; 4) Административни проблеми у вези са извршењем програма економског развоја и техничке помоћи, — тема која је била расправљана на више ужих проблема и расправљана у више група; 5) Буџет као програм рада владе; 6) Мере за стручно и морално уздизање службеника јавне управе; 7) Управа у области привреде и 8) Проблеми изградње националних, интернационалних и супранационалних службеника. Прве три теме биле су претресане у оквиру Научног комитета, друге три у оквиру Комитета административне праксе; последње две теме расправљане су

на заједничким седницама оба комитета. Осврнућемо се на неке од тема; осталим биће речи другом приликом или на другом месту.

Субвенције односно дотације као елеменат финансиског, тачније буџетског система и као средство јавне управе, сусрећемо и од раније, али су оне у врло широкој употреби — у разним видовима и облицима — после Другог светског рата. Секције IISA из земаља Бенелукса, на свом регионалном састанку биле су, прошле године, овом питању посветиле посебну пажњу, што је наишло свог одраза и у Институтској ревизији (№ 2-52). Отуд је дошла и сутестија да се ова тема стави на дневни ред IX Конгреса. О субвенцијама као начину управљања у јавној управи поднео је кратак писмен, општи реферат проф. Ел. П. Селдрејерс (Белгија). Национална реферата о овој теми приспела су само два: из Италије и из Југославије. Зато главни референт није могао свој реферат дати у виду неког упоредног прегледа и уопштавања, него као постављање проблема и полазну тачку за обраду питања субвенција на наредном састанку или састанцима Института. Он је дао елементе за дефиницију појма субвенције као начина управљања и саставио један упитник (од 13 питања са попитањима) који би се упутио свима националним секцијама и члановима на одговор. Ти одговори служили би као материјал за општи реферат и за дискусију. Селдрејерс сматра да под субвенцијама треба подразумевати само њихов новчани вид садржан у буџетима а не и давање у натури, у виду услуга или преференцијалних тарифа, ни разне облике прикривених субвенција. Субвенција је, по њему, само оно новчано буџетско давање, које се чини установи (институцији) у најширем смислу те речи, а не појединцима, и то једнострано и без накнаде односно противуслуге, а у циљу да кориснику омогући односно ола-

киша вршење управних послова. Упитник о субвенцијама би садржавао, по Селдрејерсу, следеће: како се назива у буџетима оно што је горе обележено као субвенција; појављују ли се у отвореном или прерушеном виду; јесу ли опште или специјалне, везане за прецизно одређен циљ; на који сектор друштвеног живота се односе — политички, економски, социјални, културни и сл.; каквим актима и по каквом поступку се одобравају и непосредно кориснику додељују; какав је правни статус корисника; за коју врсту расхода се додељују; да ли се врши дискриминација у односу на кориснике са извесним схватањем (политичким и др.) или у погледу његове правне форме; по којим се принципима, нормама и поступку процењује износ субвенције; постоје ли прописи који забрањују или ограничавају кумулацију субвенција; које су обавезе корисника; да ли су за субвенцију везане још неке погодности и бенефиције корисника, односно обавезе даваоца субвенције; како је организована буџетска и друга финансиска контрола рада корисника; да ли она обухвата његов целокупан рад или само ону делатност која је везана за примљену субвенцију; постоје ли прописи који регулишу и органи који врше координацију предвиђања и додељивања субвенције. — Вођена је жива дискусија о појму субвенције и о упитнику, па је решено да се свакако настави проучавање овог проблема и да се — на бази Селдрејерсовог реферата и примедаба дискусије — састави и разашаље упитник националним секцијама и другим члановима.

Општи, управо уводни реферат о буџету као програму рада владе дао је Д. Ј. Геритсен, директор буџета у Министарству финансија Холандије. Поднета су и још три кореферата: А. Молитор (Белгија) — „Општа политика и функција буџета у држави“; Г. Стамати (И-

талија) и колектив Рачунског суда Француске у име француске секције Института — под истим насловом као и главни референт. О развоју и садањем изгледу нашег буџетског система дат је на самом Конгресу, у дискусији, опширан усмени експозе и депонован рукопис кореферата. Главне мисли реферата и кореферата јесу следеће: Знатно проширен обим и интензитет државне интервенције у области привреде и других друштвених односа (социјалних, културних и др.), повећана непосредна активност државе на задовољењу друштвених потреба одразила се свакако на буџету, и то не само у правцу повећања његовог укупног износа, него и у погледу саме структуре буџета; мења се смисао, облик и садржај буџета. Поред стварних, правих расхода којима одговара неко примање у виду прибављања ствари или добивања услуга, јављају се у знатној мери т.зв. „трансферни“ расходи — „неправи“ расходи којима не одговара никакво примање (социјалне и друге помоћи пензије, субвенције и др.). Буџет постаје у рукама владе снажно оруђе помоћу кога може да утиче — непосредно и посредно — на укупну националну производњу и расподелу националног дохотка, на обим имовине грађана, на унутрашњи и међународни положај националне валуте. Инвестиције из буџета — вршене у великом обиму и у друге сврхе сем за опрему цивилних и војних органа и установа — играју не само улогу инструмената привредне него и социјалне политике. Државни буџет постаје буџет народне привреде, привредни план државе. С друге стране класични буџетски принципи — јединства, универзалности, спецификације, неафектације прихода, принцип једногодишњег буџета и разликовање буџетске и рачунске године — добивају сувише еластичну примену, уколико неки од њих у одређеним ситуаци-

цијама не бивају потпуно напуштени (буџети се одобравају не једним, него са више закона; многе се фондови и буџетски анекси односно анексни буџети јавних служби са посебним, наменским приходима; дају се широка овлашћења влади и шефовима појединих ресора у погледу вирманисања; одобравају се инвестициони расходи који обухватају више година; укида се рачунска година и изједначаје са буџетском; итд.). Француски реферат је посебно скренуо пажњу на питање начина припреме и састављања буџетског предлога, који треба да буде дат тако како би орган власти који одобрава буџет могао што лакше и ситуирније да се опредељује о томе које активности владе и администрације у одређеном периоду да одобрим, а које да отклони или одложи. У ту сврху нужно је поједноставити и уједначити номенклатуру буџета; груписати све сврсте расхода око појединих органа и служби да се може видети целокупно њихово коштање и упоредити са евентуалним приходима. Треба, дакле, из предлога — односно уз предлог буџета да се види цена коштања и радман рада и услуга појединих јавних служби. Тако састављен буџет у САД, према предлогу савезног буџета за 1951 годину, назива „буџет активности“ (performance budget), за разлику од ранијих буџета чији су расходни делови предвиђали и одобравали ствари и услуге које ће бити купљене, а не делатности и њихово коштање. — Из дискусије о самој теми од интереса је поменути ово. Истицана је подела буџета на „редован“ и на „буџет развоја“ (економског, културног, социјалног). Скретана је нарочита пажња на потребу ефикасне контроле извршења буџета у разним облицима и у разним фазама извршења; указивано је на нужност што стварнијег предвиђања расхода, што се — између осталог — може постићи мно-

го лакше, ако је кратак размак времена између израђеног предлога и момента одобравања буџета.

У вези са изучавањем и претресањем разних облика техничке помоћи у области јавне управе — расправљано је о питању *организације и рада једног института за јавну управу*. У уводном реферату Х. Рајлинг (САД, Универзитет Јужне Калифорније) — у виду десет питања и око 90 разних потпитања — дао је врло успешну анализу проблема и рашчланио га тако да је реферат одлично послужио као потстицај и основа дискусије. Пре свега, поставља се питање *задатка једног оваквог института: изградња или усавршавање кадрова; истраживачки рад; документација — прибирање, размена, превођење, анализе и критика материјалија; консултације, помагање и саветовање државних органа*. Наравно сви или сваки од ових задатака у блиској су вези са конкретним потребама земље односно појединог краја. Даље се постављају следећа питања: *за коју врсту, за који степен кадрова институт треба да врши изградњу и уздизање; у вези с тим с каквим наставним планом и програмима: на који начин да се врши пријем слушалаца, како да се обезбеди њихово издржавање за време студија; да ли, како и колико да се институт бави научним радом, документацијом и консултацијама: какав статус да има: да буде самостална и самоуправна установа, или део универзитета, или установа под непосредним надзором државне управе*. На који начин да се процењује рад института и врши контрола; какав однос треба да буде између института и служби у државној управи које се баве сличним делатностима (посебно оним ван наставе), а какав однос са универзитетима и другим високим школама; може ли овакав институт да служи за потребе више земаља, какви се посебни проблеми јављају у таквој ситу-

ацији. — Дискусија је вођена највише о томе да ли институт, поред школских, треба да има и друге поменуте задатке. Већина је заступала мишљење да на то питање треба дати позитиван одговор. Поставило се и питање лика и начина регрутовања наставног кадра. Истакнуто је мишљење да овде треба узимати у већој мери стручњаке из праксе и оне професоре који нису „дефинитивно“ оформљени, јер професори који су престали да се и даље развијају — поред све рутине и педагошког искуства — нису најпогоднији за овакав институт.

Најзад напоменућемо нешто што је у начину рада Конгреса било заједничко за све теме. Наиме, о свакој теми поднет је најпре тзв. општи реферат, састављен на основу претходно послатих националних реферата или без њих. После тога вођена је дискусија, која се састојала углавном у давању обавештења о својој земљи и изношењу ставова учесника, делегата из појединих земаља. Ретко се дискусија кретала у виду супротстављања мишљења ставу главног референта или појединог дискутанта. Општа атмосфера дискусије била је у духу толеранције и поштовања разних схватања и мишљења. Било је тешкоћа техничке природе: обиман дневни ред, а за кратко време, наметао је често врло ограничено време дискутантима; преводиоци, иако добри зналци оба радна језика (француски и енглески) нису увек успевали да пренесу у потпуности и јавно мисао говорника. Домаћини, — централни и локални органи власти Турске, Истанбулски универзитет, посебно његов Правни факултет — добром организацијом пријема и боравка и широког и срдачним гостопримством — учинили су да је рад и цео боравак на Конгресу био врло пријатан.

Н. Стјепановић

Двадесет и четврти курс на Хашкој академији за међународно

право. — Од 13 јула до 8 августа 1953 одржан је у Хагу 24 курс за међународно право на Хашкој академији. Курсу је присуствовало око 550 слушалаца из 38 разних земаља.

На овогодишњем курсу била су изложена следећа питања:

1. Др. М. Е. Н. ван Клефенс, министар Краљевине Холандије: „Појам суверености и његови нови аспекти“. Солидарност међу народима света јавља се као последица развоја светске економике, то је полазна претпоставка на којој др. Клефенс анализира и поставља савремено схватање појма суверености. Нове економске потребе захтевале су и нове међународне институције. Државе су се нашле пред проблемима које су могле решити само сарадњом са другим државама. Појавили су се многи мултилатерални уговори, међу којима је свакако најзначајнији Пакт Друштва Народа и Повеља. И Пакт и Повеља ограничили су сувереност држава чланица, али су ове ипак задржале велики број суверених прерогатива: да регулишу своје дипломатске односе, закључују уговоре, у извесним околностима да ступе у рат итд. Према томе, може се говорити једино о ограничењу суверености од стране ових двеју организација а никак не о укидању. У истом светлу предавач анализира Северно-атлантски пакт, Западноевропску одбранбену заједницу, Шуманов план, истичући да сувереност и интеграција нису супротности које се искључују. Појам суверености показао је своју виталност, и без обзира на извесна екстремна тумачења, одиграо је позитивну улогу у развоју међународних односа. Под окриљем суверености пружена је могућност малим националним државама да развију своје капацитете, а не треба потценити ни њен психолошки значај. И данас још већина људи верује да је сувереност политички и правни принцип његове земље за

коју је толико везан. И ако се данас на западу Европе чине покушаји у правцу федерације или боље речено интеграције, то је резултат свести, а не осећања — свести о нужности тог процеса, да би се обезбедио даљи мирни развитак. Зато је то много више славан подухват него емотиван, а истовремено, то је и разлог зашто та операција иде тако тешко.

Предавање др. Клефенса пуно је интересантнијих факата и идеја. Он одбацује формалистичко и апстрактно прилажење проблему суверености, и у светској економици налази објашњење његовог савременог схватања.

2. Др. М. С. Мак Дагал, професор Јел - универзитета: „Међународно право, сила и политика. Једно савремено схватање”. Професор Мак Дагал полази од данашњег стадија развоја међународне заједнице и неадекватности савремених теорија међународног права. Између два екстремна правца у међународном праву: једног који истиче техничка правила као руководећи фактор при доношењу међународних односа и другог који истиче голу силу, предавач је покушао да нађе решење суштине међународног права. Покушај проф. Мак Дагала да чишћењем и комбиновањем постојећих теорија дође до позитивних резултата није успео. Његова излагања, често нејасна и сувише апстрактна, оставила су утисак недовршености, истраживања уствари у почетној фази.

3. Општи курс одржао је др. Ханс Келсен, професор Универзитета у Калифорнији. У увидном делу, предавач је изнео природу и технику међународног права као и његове основне функције. Аналогно познатој својој дефиницији права уопште, Келсен дефинише међународно право „као поредак принуде“. Ограђујући се од питања порекла међународног права, што је по његовом мишљењу задатак социологије, Келсен се за-

држао на међународним санкцијама; репресалијама и рату. Веома живо, са много аргумената, Келсен износи правну концепцију рата, историју доктрине о праведном и неправедном рату и коначно даје критични осврт на ту доктрину. Најуспелије у његовом десеточасовном излагању било је објашњење рата на основу Повеље Уједињених Нација. Рат као једностранна акција је забрањен а такође и репресалије. Монопол силе резервисан је за Организацију уједињених нација али са тим у вези поставља се питање да ли принудне мере које стоје на расположењу Савету безбедности имају карактер санкција, а са друге стране да ли принудна акција предузета од стране Уједињених нација може бити окончана досад уобичајеним начином окончавања непријатељстава — мировним уговором. Предавање проф. Келсена не претставља суштински ништа ново. Он остаје на позицијама „чисте теорије права“ који је први пут развио пре више од четрдесет година. Али је његово предавање било пуно новог, веома интересантног чињеничног материјала. Проф. Келсен је успео да сажето изнесе и повеже у органску целину централне проблеме међународног права.

4. Др. М. Ц. Еустадијадес, декан Правног факултета у Солуну и правни саветник Министарства иностраних послова Грчке: „Нове тенденције међународног права — одговорност и субјекти међународног права”. Еволуција међународног права развија се данас углавном у вези двају проблема: одговорности и субјеката међународног права. Брига за поштовањем људске личности преомињавати је мотив тих тенденција. Савремена пракса супротна је класичној доктрини да је држава једино субјекат међународног права, а и схватању једног дела савремених теоретичара да је појединац искључиво субјекат тог

права. Решење питања треба тражити између ове две крајности. Аутор веома успешно дефинише међународне преступе, а затим повлачи паралелу између одговорности државе и одговорности појединца. Износећи доктринарну дискусију о питању директне акције појединца пред међународним форумима, проф. Еустадијадес закључује: појавом човека у међународно-правном поретку није настала одговорност државе. Акција државе остаје база и у новој еволуцији, како у погледу одговорности тако и заштите права човека.

5. — Др. Н. Т. Гил, професор Правног факултета у Штокхолму: „Политички закон и међународно приватно право“. Иностранна правна правила пред надлежним форумима примењују се само као правила међународног приватног права. У принципу, могла би се набројати правна правила једне земље која имају ефекат правила међународног приватног права. Али у ствари, ситуација је ту отежана чињеницом да постоје изузетци у примени тих правила, изузетци који се правдају природом конкретних иностраних правила. Обично се ту помињу два случаја: 1) када су иностранна правила супротна јавној политици компетентног форума, и 2) када је иностранно правно правило политичко правило те земље. Напр. разни фискални закони, закон о конфискацији и сл. а шта су у ствари политички закони? То су закони који немају за циљ регулисање односа између приватних лица, већ служе интересима законодавца. У споровима са елементом иностраности, судови одбијају да примене законе те врсте. Објашњење зашто их не примењују је просто: иностранна правна правила примењују се само као правила међународног приватног права. Политички закони припадају сфери административног или фискалног права, укратко јавном праву. А међународно приват-

но право бави се само приватним а не и јавним правом.

6. — М. Г. Сосер Хал, професор универзитета у Женеви: „Коришћење међународних река у индустријске сврхе“. Због многоструке употребе водених путева (пловидба, риболов, наводњавање, хигијенски циљеви, индустријска употреба итд.) различитих политичких географских, топографских и економских позиција, различитих ефеката које производи ова многострука употреба водених путева на ток и хемиску композицију воде, веома је тешко одредити општа правила међународног права на том пољу. Она варирају у зависности од величине воденог пута и његовог природног тока. Аутор је изнео нека традиционална правила, а затим се осврнуо на статус водених путева према унутрашњем граву европских земаља. Предавачу је пошло за руком да на веома интересантан и документован начин изложи ово сложено питање.

7. М. А. Фердрос, професор Правног факултета и ректор Универзитета у Вечу: „Идеја смернице Организације Уједињених нација.“ На веома популаран начин проф. Фердрос изложио је принципе на којима данас почива мир и безбедност (забрана прибегавања сили, поштовање права и правде, толеранција и добро сусретство, поштовање права човека итд.) као и принципе у погледу почетног успостављања међународног мира у случају агресије. Проф. Фердрос ограничио је своја излагања на тумачење одговарајућих чланова Повеље, не улазећи уопште у испитивање узрока који су међународној организацији дали бачи тај смер. Он је такође пропустио да два основна циља Уједињених нација одржавање мира и безбедности, анализира у светлости послератних догађаја.

8. Др. М. М. Буркен, проф. Универзитета у Женеви: „Један покушај организовања Европе — Св.

Алијанса". Износећи историјат Св. Алијансе и уговоре који су чинили правну базу ове организације, проф. Буркен је веома успело изложио политичке факторе који су дали правац Св. Алијанси и став појединих земаља према политици интервенције. Европа се ни тада није могла изоловати и решавати само своје унутрашње тешкоће. Једног тренутка Св. Алијанса сукобила се са ваневропским проблемом: ослобођењем шпанских колонија у Америци. Покушај руског цара да привуче и САД источном пакту пропао је. Ускоро затим прокламована је Монроева доктрина чиме је коначно онемогућено мешање Св. Алијансе у послове „новог света". Смрћу Александра I Европски концерт је сужен, добија само повремено карактер, док коначно политика савеза није одвела Европу у светски рат. У свом излагању проф. Буркен дао је документовану историску анализу догађаја који су условили стварање Св. Алијансе и узрока брзог распада ове организације. Веома обазриво покушао је „историске поуке" онога времена да пренесе на данашње стање у Европи.

9. — Е. Г. Ј. ван Хеуен Хутхард, високи комесар за избеглице: „Проблем избеглица". Овај проблем постоји уствари од давнина, али се његовом решавању први пут приступило тек после Првог светског рата. Остављајући по страни многобројне дефиниције, које су различите у зависности од становишта са којег се овај проблем поставља, за одређивање појма избеглица битно је да је то лице које не ужива дипломатску заштиту земље у којој има азил. Међународна акција за помоћ избеглица развија се на два паралелним линијама: стварање једне међународне организације, која би имала за циљ заштиту и помоћ избеглицама и доношење једног међународног инструмента који би одредио правни положај избегли-

ца. Износећи укратко активност Друштва Народа у вези помоћи избеглицама, акцију др. Нансена, Бермудску конференцију, акцију УНР-е и стварање Међународне организације за помоћ избеглицама, предавач је изложио карактеристике конвенције о статусу избеглица од 28 јула 1951. У закључном делу свог излагања др. Хутхард поставља две могућности за коначно решење овог питања: 1) добровољна репатријација и 2) асимилација у новој постојбини. У првом случају тешкоће настају услед различитих ставова „западне и совјетске идеологије", а асимилација има, сем свог правног аспекта, и економски, психички и социолошки. Предавач је дао потпун преглед савременог стања овог проблема. У свом излагању он је елиминисао све што би могло компликовати ову проблематику. Али др. Хутхард није теоретичар који остаје равнодушан према судбини избеглица. Напротив, он се уноси у положај избеглица, схвата њихове патње и брижљиво тражи решења. И поред свих тешкоћа које данас стоје на путу решењу овог питања, он верује да ће оно ипак бити правично решено, и то своје поверење везује за организацију Уједињених Нација.

Интересантна су била такође предавања: Жан Лалива, првог секретара Међународног суда правде: „Имунитет јурисдикције држава и међународне организације"; М. А. Г. Кансакија, професора Универзитета у Торину: „Избор и прилагођавање иностраних правних правила у сукобу закона"; М. П. Рижера, претседника Међународног комитета Црвеног Крста: „Правни аспект организације Црвеног Крста" и др. Б. Миркин — Гецевића, професора Универзитета у Њујорку „Спровођење у дело опште Декларације о правима човека."

Смиља Аврамов